

**MEMOIRER OG BREVE, UDGIVNE
AF JULIUS CLAUSEN OG
P.FR.RIST, XXIX AF TERKEL
KLEVENFELDT, REISE-
JOURNALER 1741-45**

Published @ 2017 Trieste Publishing Pty Ltd

ISBN 9780649087808

Memoirer og breve, udgivne af Julius Clausen og P.Fr.Rist, XXIX af Terkel Klevenfeldts, reisejournaler 1741-45 by Julius Clausen & Peter Frederik Rist

Except for use in any review, the reproduction or utilisation of this work in whole or in part in any form by any electronic, mechanical or other means, now known or hereafter invented, including xerography, photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, is forbidden without the permission of the publisher, Trieste Publishing Pty Ltd, PO Box 1576 Collingwood, Victoria 3066 Australia.

All rights reserved.

Edited by Trieste Publishing Pty Ltd.
Cover @ 2017

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, re-sold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior consent in any form or binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.triestepublishing.com

JULIUS CLAUSEN & PETER FREDERIK RIST

**MEMOIRER OG BREVE, UDGIVNE
AF JULIUS CLAUSEN OG
P.FR.RIST, XXIX AF TERKEL
KLEVENFELTS,
REISE-JOURNALER 1741-45**

**MEMOIRER
OG BREVE**

UDGIVNE AF
JULIUS CLAUSEN OG P. FR. RIST.

XXIX

AF
**TERKEL KLEVENFELTS
REJSE-JOURNALER**

1741—45

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISKE FORLAG
KØBENHAVN
1919

AF
TERKEL KLEVENFELDT'S
REISE-JOURNALER
1741-45.

UDGIVNE AF JUL CLAUSEN og P. FR. RIST.

TRYKT I 900 EKSEMPLARER

LANGKJÆRS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDLEDNING

De Uddrag af en ung Danskers Rejsebog fra Midten af 17-Hundredtallet, som for første Gang her foreligger, turde vel være Opmærksomheden værd. Thi at følge disse Journaler eller Dagbøger fører os lige ind i svundne Dages Rejse- og Kulturliv paa en saa intim Maade, som det kun sjældent gives. De tegner som i Fugleperspektiv et Udsnit af Livet, som det levedes i Adelens, den højere Borgerstands og de Lærdes Krese i de europæiske Hovedlande i Tiden omkring 1740—50.

Disse Optegnelser findes i fire meget tykke Oktavbind, som opbevares paa Universitetsbibliotheket og bærer Signaturen *Add. Nr. 24—27. 8vo*. Med Undtagelse af et Par Brudstykker¹⁾ har intet af dette Stof før været offentliggjort.

Den Mand, som skrev dem og som foretog Rejsen, hed *Terkel Kleve*. Han blev født i Kjøbenhavn i Sommeren 1710 (Dagen kendes ikke). Hans Moder, *Anne Sørensdatter Fohrmann*, var en Bryggers Enke, som i 1707 havde ægtet Købmanden *Peder Iversen Kleve*. Men alt som lille Dreng mistede *Kleve* sin Fader, og hans Moder giftede sig for tredje Gang med Prokurator *Hans Ursin*, en anset Mand, som senere blev Generalfiskal og Højesteretsassessor, og som synes at have været en god Stiffader. Familien var velstillet, *Terkel Kleve* blev privat dimitteret. Men just som han var bleven Student, gik en Del af Formuen tabt i den store Ildbrand 1728.

¹⁾ Nyerup, *Magazin for Jagttagelser* I og III.

Vi kan ikke følge *Terkel Kleves* Livsgang i de følgende Aar, før vi træffer ham ansat som Sekretær i danske Kancelli i 1734. Men saadan som han indirekte tegner sig selv i Dagbøgerne er det ikke vanskeligt at konstruere sig et Billede af *Terkel Kleve*: en Dreng, som hellere læste end legede, lille og lidt bleg af Ydre, ret stilfærdig, men et opvakt og skarpt Hovede. Og senere som Yngling: med Lyst til at være hvor Godtfolk var at træffe; som nok holdt af at tilbejle sig Omgang med sine Overmænd hvad enten i Fødsel eller i Lærdom. Et interessant og interesseret, intelligent og vittigt, men egoistisk og selvfløende Menneske, mere ledet af sit Hoved end sit Hjærte. De Følelsesudbrud, som forekommer hist og her i hans Dagbog, er saa tydelig pietistisk farvede, at det her snarere synes at dreje sig om Udslag af en Bevægelse i Tiden — den *Kleve* saa lidt som andre har kunnet unddrage sig — end om en virkelig personlig Indsats.

Da *Terkel Kleve* i tre Aar havde arbejdet i Kancelliet, blev han udnævnt til Justitssekretær i Højesteret, et Embede, hvis Anselighed dog blev forringet ved at han i en Aarrække maatte udrede Formandens Pension. Han fortæller, at Kongen personlig havde ytret sin Tilfredshed med hans Oplæsning af Dommene. Men „A^o 1741 havde Læszningen saa swecket mig i Høyeste Rett, saa at Brøstet var slett forderfvet og Svindsugten for Dørren“. *Kleve* har næppe Ret i denne Tuberkulose-Diagnose. Efter Dagbogen at dømme er det snarere Maven, som har været angreben, og som stadig maa holdes i Ave ved Pulvere og Diæt. Men i hvert Fald: „jeg gjorde en Sundhedsz Reyse med Kongl. allern. Tilladelse med stor Bekostning formedelst ud-fodrende Commodité af Tiener, Voiture, Doctorer og Pleye allevegne, hvorved i 4 Aar [medgik] 4000 Rdl.“

Det er da fra denne vidtløftige og store Rejse, som varede fra Juni 1741 til Slutningen af Februar 1745, og paa hvilken *Kleve* besøgte Tyskland, Holland og Bel-

gien, Frankrig og England, at Journalen stammer. Det første Bind omfatter Rejsen gennem Slesvig til Hamburg og videre gennem Hannover til Göttingen, hvor der gøres Hovedophold og studeres ved Akademiet, indtil Tysklands-Opholdet kulminerer med Station i Frankfurt under Kejservalget, hvor han nyder den Ære at blive præsenteret for Kejseren. Videre gaar Rejsen, stadig paa komfortabel Vis med Tjener — saadan som unge Standspersoner dengang rejste — til Nederlandene, som skildres i det næste Bind. I tredje er Hovægten lagt paa Pariser-Opholdet, der strækker sig over et halvt Aar; men forresten gøres Udflugter til Mellem- og Syd-Frankrig. I sidste Bind sejler *Kleve* over Kanalen til England, af hvilket han dog kun ser London. Saa lægges Ruten over Nordsøen, og atter gennem Holland til Leipzig, Dresden og Berlin, som er dens sidste Hovedstationer.

Rejsedagbøgerne kan efter deres Beskaaffenhed deles i to Grupper — den subjektive og den objektive. I den første meddeler *Kleve* om sig selv, sine Indtryk, sit Befindende, sine Venner og Oplevelser; den er af baade person- og kulturhistorisk Beskaaffenhed. I den anden noterer han omhyggeligt, hvad der har mødt ham af Lærdom, Kunst, Antikviteter, Arkitektur m. m. Han nedskriver Titlerne paa sjældne Bøger, som han træffer i dette eller hint Bibliothek, opsummerer de mange rare Sager, som møder ham af Tidens mange offentlige eller private Kunstkamre i broget Virvar — thi vi bevæger os i et Tidsrum, hvor Videnskaben endnu ikke havde specialiseret sig. Han beskriver Slotte og Kirker, afskriver Epitaphier og Inskriptioner, er kort sagt en lærd og „curieux“ Rejsende.

Af dette mangfoldige og brogede Stof er i disse Uddrag væsentlig kun medtaget det, der hører under den første Gruppe, selv om Grænserne selvfølgelig ikke har kunnet drages skarpt. Den anden Gruppens Stof har ganske vist ogsaa sin meget store Interesse, men dog

IV

særlig for et lærd, biblioteks- og museumsinteresseret Publikum. En fuldstændig videnskabelig anlagt Udgave af *Kleves* Dagbøger er imidlertid ikke Udgivernes Op-gave; en Medtagelse af det hele Stof vilde tynde Fremstillingen og gøre denne ulæselig i Sammenhæng. Det er da valgt fortrinsvis kun at meddele den Del af Rejse-dagbøgerne, som vil have Interesse for en Læsekres med almindelige Kulturinteresser. Den udgør mellem en Trediedel og en Fjerdedel af det samlede Stof.

Terkel Kleve er, hans personlige Ejendommeligheder ufortalt, meget af Typen paa en Fortids-Lærd: i høj Grad videbegærlig og „kuriøsk“, men ukritisk; uden smaalig Sondring af Stoffet gaar han med lige stort Mod i Lag med alt hvad der smager af „Antikviteter“. Denne Smag for Fortiden gaar igen i hans bevidste antikise-rende Stil og Retskrivning, der gør et langt ældre Indtryk end hans Samtidige, *Holbergs*. Endskøndt *Kleve* saa lidt som *Holberg* eller nogen i Datiden kan siges at eje nogen bestemt Orthografi — snart skrives et Navn saa, snart saa, snart bogstaveres et Ord med stort, snart med lille Begyndelsesbogstav osv. —, foretrækker han forsættlig gamle Former og Vendinger, han bruger mange overflødige Bogstaver, gamle Talemaader, og arkaiserer de grammatikalske Former, angiver saaledes altid Passiv-Endelse ved — is (istedetfor — es), hvilket tilhørte en næsten 100 Aar ældre Skrivemaade. Det er naturligt, at Udgiverne har beholdt *Kleves* ganske inkonsekvente, men ejendommelige Stil, og ikke har prøvet at normalisere, hvad ikke lod sig normalisere.

Kleve fik afgjort Udbytte af sin Rejse. Den var Pengene værd, de Penge, som Kongen delvis havde forstrakt ham med, men hvoraf Hælvdelen blev eftergivet ved hans Hjemkomst, da han personlig præsenterede sig og overrakte de tre herlige illuminerede Haandskrifter, som han for en lav Pris havde købt i Paris, da han „bouquinerede“, og som nu er blandt Perlerne i det kgl. Bibliotheks Haandskriftsamlinger. Men han